

CADRUL NORMATIV NAȚIONAL ÎN DOMENIUL PREVENIRII, CONSTATĂRII ȘI ELIMINĂRII FORMELOR DE DISCRIMINARE A PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Mariana PAVLENCU,
magistru în drept, doctorandă

SUMMARY

All governments are committed to a national approach to supporting people with disability to maximise their potential and participate as equal citizens in society. People with disabilities want to bring about a transformation of their lives. They disabilities want their human rights recognised and realised

Keywords: with disability, equal citizens, disabilities, human rights

REZUMAT

Toate guvernele s-au angajat la o abordare națională pentru sprijinirea persoanelor cu handicap, pentru a maximiza potențialul lor și pentru a asigura participarea acestora ca cetățeni egali în societate. Persoanele cu dizabilități își doresc o transformare în viața lor. Ele doresc ca drepturile omului să le fie recunoscute și realizate.

Cuvinte-cheie: persoane cu handicap, cetățeni egali, dizabilități, drepturile omului

Introducere Așa cum persoanele cu dizabilități sînt persoane ce locuiesc în societate, este necesar să fie abordat și cadrul normativ național de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități, de asigurare a egalității și de combatere a fenomenului discriminării, cadru care a evoluat odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova și a corespuns cu etapele edificării statului de drept în limitele acestei frontiere.

Materiale și metode aplicate.

Pentru elaborarea studiului a fost cercetat cadrul legislativ național. Au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: metode de analiză, deductive și inductive, de sinteză, comparație etc.

Rezultate și discuții. În evoluția cadrului normativ național putem distinge două perioade: pînă la și după adoptarea *Legii Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității*, nr. 121 din 25.05.2012, și a *Legii Republicii Moldova privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități*, nr. 60 din 30.03.2012. Considerăm că anume odată cu adoptarea acestor acte legislative oficiale s-a produs schimbul de atitudine față de persoanele cu dizabilități. Deși în realitate, după cum vom constata în continuare, realizarea acestor schimbări este destul de dificilă.

Actele normative din prima perioadă priveau doar momentele ce țin de protecția socială a persoanelor cu dizabilități și nu abordau această categorie ca deținători de drepturi și obligații, ei fiind priviți doar prin prisma sănătății lor sau, altfel zis, prin prisma medicală. Cele două legi au însemnat punctul de pornire într-o altfel de abordare a persoanelor cu dizabilități, care urmează a fi acceptate ca membri cu drepturi depline în societatea noastră.

Pentru a înțelege în ce măsură acest domeniu era reglementat la nivel național, vom supune analizei actele normative ce sînt în vigoare la această etapă și care, într-o măsură sau alta, combat fenomenul discriminării persoanelor cu dizabilități.

Vom începe cu prevederile reglementate în **Constituția Republicii Moldova**, deoarece acesta este actul politico-juridic fundamental cu forță juridică supremă față de toate actele normative [1, p. 79]. Această condiție este determinată de faptul că prin constituție se statorește modul de organizare a societății și bazele juridice ale statului, se consacră drepturile, libertățile fundamentale ale omului și ale cetățeanului și se stabilesc garanții de realizare a lor [2, p. 107].

În **art. 4 din** Constituția Republicii Moldova expres este indicat că: „(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale” [3, art. 4].

Aspectul pozitiv al acestei reglementări rezidă în faptul aplicării directe pe teritoriul Republicii Moldova a tuturor instrumentelor internaționale care se referă la drepturile omului. Această situație în niciun caz nu trebuie interpretată ca substituie a legislației naționale.

Nu este mai puțin adevărat că necunoașterea prevederilor internaționale face ca persoanele cu dizabilități, la nivel național, să nu se poată folosi de acestea. Aceeași situație este caracteristică și autorităților publice, care în activitatea lor ori că nu cunosc, ori că în mod intenționat nu țin cont de acele tratate, convenții, acorduri, recomandări etc. care combat fenomenul discriminării și

protejează în drepturi persoanele cu dizabilități.

În pofida amplitudinii fenomenului discriminării în societatea contemporană și mai cu seamă în Republica Moldova, legiuitorul nu a consacrat ca principiu nediscriminarea, și aici ne declarăm solidari cu profesorul Cârnaț T. [4, p. 222-223], care insistă asupra necesității introducerii unei astfel de modificări, considerând principiul egalității și cel al nediscriminării complementare, dar nu egale ca și conținut.

Reieșind din modul în care a fost formulat principiul egalității la **alin. (2) art. 16 al Constituției RM** – „Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”, rezultă că acesta deține o componentă pasivă care se prezintă în trei ipostaze:

- Egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor;
- Egalitatea cetățenilor în fața legii;
- Egalitatea cetățenilor în fața autorităților publice.

Această situație nu corespunde realităților contemporane, în care drepturile fundamentale nu poartă doar un caracter declarativ, ci valoarea acestora este condiționată de gradul de aplicabilitate.

Reieșind din logica expusă mai sus, considerăm că principiul egalității și cel al nediscriminării se generează reciproc, dar nu se identifică, deoarece primul are la bază o componentă *pasivă*, care consacră egalitatea între membrii unei comunități, iar cel de-al doilea are la bază componenta *activă*, care impune statului să-și guverneze comunitatea pe principii democratice, astfel încît să permită accesul fiecărei persoane aflate sub jurisdicția sa la toate domeniile vieții comunitare, fără deosebire bazată pe criterii protejate.

În ce privește formularea principiului egalității, o considerăm depășită, deoarece se referă doar la cetățenii Republicii Moldova, ori, conform noilor tendințe internaționale, drepturile fundamentale sînt specifice oricărui membru al familiei umane și deci, în cazul dat, criteriul de apartenență la cetățenie este prin sine însuși discriminatoriu.

Conform aceleiași norme din legea fundamentală, egalitatea se asigură fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială. Avînd în vedere această situație, considerăm necesară operarea unor modificări prin completarea listei de criterii protejate de la **alin. (2) art. 16 din Constituția RM** cu noi criterii, inclusiv cu referire la persoanele cu dizabilități și totodată în finalul listei să fie introdusă expresia „și alte criterii”, fapt care va permite interpretări în cazurile în care criteriul nu a fost indicat.

Punctul de vedere prezentat mai sus nu corespunde cu cel formulat de autorii comentariului Constituției RM, care consideră că **art. 16** este principalul izvor al principiului egalității și are trei componente: *Respectarea persoanei; Egalitatea; Nediscriminarea* [5, p. 347]. Noi continuăm să insistăm pe faptul că nediscriminarea trebuie consacrată ca principiu separat.

Pe parcursul acestui articol ne propunem să demonstrăm faptul că principiul egalității nu trebuie confundat în niciun caz cu egalitatea de tratamente pentru orice persoană, indiferent de condiții. Acest principiu mai cu seamă are în vedere aplicarea unui tratament echitabil reieșind din calitatea persoanei și condițiile în care aceasta a acționat.

Aceste aspecte rezultă și din practica Curții Constituționale,

care în mai multe hotărîri a statuat asupra acestui aspect, de exemplu: Hotărîrea Curții constituționale nr. 21 din 19.04.2001 privind controlul constituționalității art. 30 alin. (5) din Legea serviciului public nr. 443-XIII din 04 mai 1995 [6], Hotărîrea Curții Constituționale nr. 37 din 05.07.2001 pentru controlul constituționalității art. 43 din Legea bugetului pe anul 2001 nr. 1392-XIV din 30 noiembrie 2000 [7], Hotărîrea Curții Constituționale nr. 9 din 30.03.2004 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale art. I pct. 22 și art. II-V din Legea serviciului public, nr. 358-XV din 31 iulie 2003, pentru modificarea și completarea unor acte legislative [8] etc. În continuare ne vom referi la acele prevederi care protejează în mod exclusiv persoanele cu dizabilități.

Unica normă ce se referă în mod exclusiv la drepturile persoanelor cu dizabilități este cea de la **alin. (1) art. 51 din Constituția RM**, care stabilește: „(1) Persoanele handicapate beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățămînt, de instruire și de integrare socială”.

Această normă, cu părere de rău, este una depășită atît prin conținut, cît și prin abordare din următoarele considerente: persoanele cu dizabilități sînt identificate prin noțiunea de „*persoane handicapate*”, noțiune care este discriminatorie prin sine însăși, deoarece presupune infirmitate, neputință, un sentiment dezagreabil etc. [9].

Din conținutul acestei norme rezultă că a fost preluat modelul sovietic în raport cu oamenii cu dizabilități, adică aceștia sînt priviți ca pacienți care au nevoie de protecție din partea statului, dar nu ca membri egali cu drepturi depline ai comunității noastre.

Pentru redresarea protecției de-

ficitare oferite de legea supremă persoanelor cu dizabilități, considerăm oportun să fie operate modificări în Constituția RM prin care să se recunoască egalitatea în drepturi a acestor categorii cu celelalte persoane, să fie introdus un principiu distinct cum este cel al nediscriminării, iar în lista de criterii protejate să fie prevăzută și dizabilitatea. Totodată, este necesar de a se opera modificări în terminologie.

În continuare vom analiza succint și celelalte acte normative naționale pe care le considerăm relevante la subiectul abordat.

Până la 30.03.2012, când a fost adoptată **Legea RM cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități**, protecția juridică a acestei categorii era asigurată de **Legea privind protecția socială a invalizilor** [10]. Acest act normativ, adoptat la originea consolidării statului RM în 1991, a reprezentat prima garanție reală oferită persoanelor cu dizabilități prin condamnarea expresă a discriminării acestei categorii de persoane și aderarea la valorile internaționale ce țin de protecția drepturilor omului.

Deoarece acest act normativ era învechit, la 30.03.2012, odată cu adoptarea **Legii cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități** actul respectiv a fost abrogat, punându-se capăt unei perioade de excludere socială a acestei categorii de persoane.

Persoanele cu dizabilități întotdeauna au reprezentat una dintre cele mai vulnerabile categorii, iar statul în permanență a fost nevoit să intervină prin adoptarea unor măsuri de protecție. Astfel, pentru persoanele care au căpătat dizabilitatea ca urmare a unui accident de muncă, unei boli profesionale sau obișnuite în moment ce erau angajați și făceau contribuții la bugetul asigurărilor sociale urmează să fie asigurate cu pensie de invaliditate, care se va calcula

conform **Legii RM nr. 156 din 14.10.1998** [11].

Deoarece nu toate persoanele au căpătat dizabilitate fiind angajate în câmpul muncii, dar pentru a le oferi un grad de protecție, a fost adoptată **Legea RM nr. 499 din 14.07.1999** [12], prin care s-a dispus plata unor sume bănești lunare ca alocație socială de stat, inclusiv persoanelor cu dizabilități care nu cădeau sub incidența **Legii RM nr. 156 din 14.10.1998** și se refereau la următoarele categorii: persoane cu dizabilități severe, accentuate și medii; persoane cu dizabilități severe, accentuate și medii din copilărie; copii cu dizabilități severe, accentuate și medii în vârstă de până la 18 ani; persoane care îngrijesc, însoțesc și supraveghează un copil cu dizabilități severe în vârstă de până la 18 ani; persoane cu dizabilități severe din copilărie – pentru îngrijire, însoțire și supraveghere; persoane cu dizabilități severe nevăzătoare – pentru îngrijire, însoțire și supraveghere. Aplicabilitatea acestor acte normative intervine doar de la data stabilirii gradului de invaliditate al persoanei.

Astfel, prin **Legea RM nr. 933 din 14.04.2000** [13], înlesnirile acordate persoanelor cu dizabilități, dar și altor categorii vulnerabile au fost compensate prin plăți pentru servicii comunale, transport.

Un alt pas calitativ în combaterea discriminării persoanelor cu dizabilități l-a constituit adoptarea în R. Moldova a **Legii asistenței sociale, nr. 547 din 25.12.2003** [14]. Acest act legislativ a pus temelia sistemului asistenței sociale ca o componentă a sistemului național de protecție socială, în cadrul căruia statul și societatea civilă se angajează să prevină, să limiteze sau să înlătore efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate drept riscuri sociale, ce pot genera marginalizarea ori ex-

cluderea socială a persoanelor și a familiilor aflate în dificultate.

Acest instrument a realizat mai multe schimbări pe care le considerăm importante. În primul rând, au avut loc schimbări la nivel de abordare, așa cum protecția socială a persoanelor dezavantajate nu era scopul final, ci mai degrabă un mijloc prin care să se asigure incluziunea socială a persoanelor dezavantajate, printre care și cele cu dizabilități. Responsabilitatea pentru integrarea persoanelor dezavantajate statul o împarte cu întreaga comunitate. În final este de apreciat că din textul legii dispărea termenul de "invalid", acesta fiind înlocuit cu cel de "persoană cu dizabilități", astfel acest act normativ reprezintă un început de schimbare a percepției.

Prin **Legea RM nr. 121 din 03.05.2001** [15] s-au prevăzut alocații fixe pentru persoanele cu dizabilități în cuantum de 700 lei pentru gradul I, 550 lei pentru gradul II și 475 lei pentru gradul III, pentru invalizii de război și cei care au participat la conflictului de menținere a integrității RM, la înlăturarea consecințelor avariei de la Cernobil, precum și rudelor inapte de muncă ale persoanelor respective.

S-ar putea considera că acordarea unor astfel de alocații este discriminatorie în raport cu alte persoane cu dizabilități care nu cad sub incidența acestui act normativ, dar acest punct de vedere nu este întemeiat, deoarece aceste alocații sînt acordate pentru merite deosebite în fața statului, pentru acte de jertfire de sine soldate cu dizabilitatea, pe care statul înțelege să le compenseze prin acordarea unor plăți suplimentare.

În vederea asigurării unui venit minim garantat pentru familiile în care sînt persoane încadrate în grade de dizabilitate sau se educă copii cu anumite grade de dizabi-

litate, prin **Legea RM nr. 133 din 13.06.2008 cu privire la ajutorul social** [16] statul a instituit plăți de asigurare socială și de asigurare pentru perioada rece a anului.

Cuantumul acestei prestații se stabilește ca diferența dintre venitul minim garantat familiei și venitul global al acesteia, în temeiul cererii adresate de unul dintre membrii familiei, la care se vor anexa certificatul privind componența familiei, actul de identitate însoțit de copia acestuia, precum și legitimația de ședere temporară, sau actul de identitate, eliberat de autoritățile competente, în copie: a) certificatul de naștere al copilului; b) decizia de instituire a tutelei/curatelei; c) decizia de plasament în instituție; d) certificatul de salariu de la locul de muncă; e) certificatul privind tipul de studii pe care le urmează orice membru al familiei, cu indicarea mărimii bursei, după caz, f) confirmarea de efectuare a plății pensiei de întreținere; g) certificatul privind perioada de satisfacere a serviciului militar în termen; h) actele de proprietate privind terenurile agricole de pe lângă casă (intravelanul localităților), precum și din extravelanul localităților; i) contractul de arendă, locațiune; j) actul ce confirmă gradul și termenul invalidității/severității [17].

Normele care vizează protecția socială a persoanelor cu dizabilități se regăsesc și în alte instrumente adoptate la nivel național, cum ar fi **Legea RM nr. 81 din 28.02.2003** [18], prin care au fost instituite cantinele sociale pentru persoanele vulnerabile, printre care și invalizi.

De această oportunitate pot beneficia persoanele cu dizabilități care în anul precedent solicitării nu au realizat un venit lunar mai mare de 1-2 pensii minime pentru limita de vârstă și au adresat o cerere în acest sens autorităților locale [19].

Prin **Hotărârea Guvernului RM nr. 711 din 09.08.2010**, a fost

instituit serviciul „Locuință protejată”, care este un serviciu social protejat, instituit de regulă prin deciziile autorităților administrației publice locale, ce are drept scop protejarea de la instituționalizarea persoanelor cu tulburări psihice care nu sînt declarate incapabile de instanțele de judecată și care nu au unde locui sau necesită îmbunătățirea condițiilor de trai [20]. Un serviciu similar a fost instituit prin **Hotărârea Guvernului RM nr. 936 din 08.10.2010** [21] pentru copii cu dizabilități mintale și adulții care au fost declarații incapabili și au nevoie de asistență permanentă, deoarece nu se pot îngriji singuri.

Pentru persoanele de la vîrsta de trei ani și adulte cu dizabilități severe, care necesită condiții speciale de îngrijire și asistență calificată, prin **Hotărârea Guvernului RM nr. 314 din 23.05.2014** [22] a fost introdus serviciul „Asistență personală”, organizat de către autoritățile administrației publice locale sau de fundații și organizații nonprofit în baza standardelor minime de calitate.

Prin **Hotărârea Guvernului RM nr. 722 din 22.09.2014** a fost introdus serviciul social „Echipa mobilă”, care oferă suport la domiciliu persoanelor cu dizabilități și familiilor acestora [23].

În conformitate cu tendințele din ultima perioadă, se încurajează dezinstituționalizarea și plasarea în familiile de origine a persoanelor cu dizabilități. Cu toate acestea, statul intervine prin diferite forme de suport, de exemplu prin serviciul „Respiro”, instituit prin **Hotărârea Guvernului RM nr. 413 din 14.06.2012** [24]. Acest serviciu creat la nivelul organelor administrației publice locale oferă asistență socială, suport, îngrijire și supraveghere 24 de ore persoanelor cu dizabilități severe, în cadrul unor centre specializate sau altor

tipuri de servicii sociale, pentru ca familiile, rudele sau alte persoane care le îngrijesc să poată beneficia de un repaus de maximum 30 de zile pe an.

Sub presiunea comunității internaționale, Republica Moldova a trebuit în permanență să se adapteze noilor tendințe care vizau în mod prioritar incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. De aceea, la 09.07.2010, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat **Legea pentru aprobarea Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013), nr. 169** [25]. În acest act normativ nu doar că sînt trasate clar problemele existente la nivel național, ci este propusă strategia de abordare a acestora în vederea depășirii lor. În cadrul unei conferințe de la Viena din ianuarie 2012, documentul dat a fost inclus în lista celor mai bune 24 de politici de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități la nivel mondial [26].

În astfel de circumstanțe, următorul pas important a fost adoptarea, la 30.03.2012, a **Legii RM privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60** [27]. Acest act normativ a constituit reacția Republicii Moldova la toate acele reglementări adoptate la nivel internațional de protecție a drepturilor persoanelor cu dizabilități și de asigurare a egalității, în mod special la adoptarea Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Este de remarcat faptul că acest act normativ a renunțat la noțiunile de ”invaliditate, handicap”, care prin însăși natura lor erau discriminatorii, și a adoptat noțiunea de ”dizabilitate”, pe care o definește ca ”termen generic pentru afectări/deficiențe, limitări de activitate și restricții de participare, ce denotă aspectele negative ale interacțiunii dintre individ (care are o problemă de sănătate) și factorii contextualii în care se regăsește

(factorii de mediu și cei personali), iar persoana cu dizabilități ca fiind persoana cu deficiențe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, deficiențe care, în interacțiune cu diverse bariere/obstacole, pot îngreuna participarea ei deplină și eficientă la viața societății în condiții de egalitate cu celelalte persoane”.

Remarcăm că este foarte pozitiv faptul că legiuitorul, în **art. 8** al acestui act normativ, a indicat ca principii separate principiul egalității și cel al nediscriminării. Din analiza acestui articol se poate vedea că principiul egalității pentru persoanele cu dizabilități presupune următoarele aspecte: egalitate în fața legii; egalitatea capacității juridice; dreptul inalienabil la respectarea demnității umane indiferent de dizabilitate sau de starea sănătății; egalitatea în drepturile civile, sociale, politice, economice și culturale, precum și libertățile fundamentale consacrate în normele naționale, cât și în cele internaționale.

În ce privește discriminarea persoanelor cu dizabilități, legiuitorul o abordează sub două aspecte:

a) Orice deosebire, excludere, marginalizare, limitare sau preferință, care duce la imposibilitatea sau complicarea recunoașterii, îndeplinirii sau folosirii drepturilor civile, politice, economice, sociale sau culturale;

b) Refuzul de creare a condițiilor favorabile și de adaptare rezonabilă, care duce la imposibilitatea sau complicarea recunoașterii, îndeplinirii sau folosirii drepturilor civile, politice, economice, sociale sau culturale.

Structural, legiuitorul a încercat să cuprindă toate aspectele ce privesc dizabilitatea ca criteriu protejat și toate domeniile în care a considerat necesar să extindă această protecție. Pentru a reflecta întinderea protecției acordate persoanelor cu dizabilități, legiuitorul

și-a propus abordarea structurată pe domenii de activitate: accesibilitate, dreptul la educație și instruire, dreptul la muncă și protecție socială.

Noua paradigmă promovează educația incluzivă a persoanelor cu dizabilități, adică în instituții de învățământ generale, obligând organele administrației publice să adapteze condițiile din instituțiile generale de învățământ la necesitățile acestor persoane. Totodată, prin lege se instituie o serie de măsuri pozitive în acest domeniu, cum ar fi rezervarea a 15% din locurile bugetare la instituțiile de stat persoanelor cu dizabilități, acordarea bursei sociale studenților/elevilor cu dizabilități.

În domeniul încadrării în câmpul muncii, legiuitorul de asemenea a mizat pe caracterul incluziv, indicând că persoanele cu dizabilități au dreptul de a accede la muncă în condiții generale, cu respectarea a două condiții: pregătirea profesională; capacitatea de muncă atestată prin certificatul de încadrare în gradul de dizabilitate și recomandările formulate în programul individual de reabilitare și incluziune socială.

Sînt prevăzute trei forme de încadrare în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități:

a) la instituții, întreprinderi, organizații în condiții obișnuite;

b) la domiciliu;

c) la întreprinderi specializate.

Pentru a garanta locuri de muncă pentru persoanele cu dizabilități în organizații obișnuite, legiuitorul a indicat obligația pentru angajatorii care au un număr mai mare de 20 de angajați să rezerve cel puțin 5% din locurile de muncă persoanelor cu dizabilități, pe care să le amenajeze conform necesităților specifice acestei categorii.

Ca măsuri pozitive sînt instituite regimuri de lucru și de odihnă diferențiate pentru persoanele cu dizabilități: de 30 de ore săptămă-

mînale pentru persoanele cu dizabilitate severă și accentuată și 40 de zile de concediu anual plătit, cu posibilitatea de a lua concediu suplimentar neplătit pe un termen de 60 de zile.

Legea RM din 30.03.2012 mai conține și reglementări cu privire la protecția socială a persoanelor cu dizabilități care, după cum rezultă din analiza cadrului normativ din domeniu, se prezintă sub două forme: *asigurare socială* (persoana îndeplinește condițiile de beneficiar al primelor de asigurare socială de la bugetul asigurărilor sociale de stat) și *asistență socială* (persoana nu îndeplinește condițiile de persoană asigurată de la bugetul asigurărilor sociale de stat).

Asistența socială a persoanelor cu dizabilități se asigură prin diverse *prestații sociale* și prin acordarea de *servicii sociale*. La prima categorie se referă diferite indemnizații, alocații, compensații, ajutoare sociale acordate persoanelor cu dizabilități pentru înlăturarea riscului social. La cea de-a doua categorie se referă serviciile sociale de îngrijire la domiciliu sau de asistență personală, care au ca scop atât reabilitarea persoanelor respective, cât și incluziunea lor socială.

Un alt act normativ important pentru subiectul abordat este **Legea RM cu privire la asigurarea egalității, nr. 121 din 25.05.2012** [28]. Această lege, numită inițial *Legea antidiscriminare*, a fost adoptată de autoritățile Republicii Moldova în condițiile unei opoziții vehemente din partea unei părți a clerului Bisericii Ortodoxe și a unei atitudini în mare parte negative a societății [29]. Această situație a fost condiționată mai ales de înțelegerea eronată a acestui act normativ, pe care l-au considerat doar unul care promovează toleranța în raport cu minoritățile sexuale.

Acest act normativ reprezintă ceea ce trebuia să fie legea de ne-

discriminare și, de fapt, reprezintă primul și cel mai important act normativ din domeniul ce vizează combaterea fenomenului discriminării și asigurarea egalității în drepturi a persoanelor, inclusiv pe criteriu de dizabilitate, fapt expres indicat în actul respectiv. Discriminarea în acest act normativ este definită ca "orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege, sau pe criterii presupuse".

Concluzii. Analizând întregul cadru legislativ național privind prevenirea, constatarea și eliminarea formelor de discriminare a persoanelor cu dizabilități, putem afirma ca legiuitorul nu doar că a definit discriminarea, dar a și pus în evidență toate formele de manifestare a acesteia (discriminarea: directă, indirectă, prin asociere, hărțuire; instigare la discriminare etc.), interzicând-o în cele trei domenii de bază: accesul la muncă; accesul la servicii și bunuri de utilitate publică; accesul la educație.

În ce privește cadrul instituțional de combatere a fenomenului discriminării, legea are în vedere doar trei grupuri de instrumente: organele administrației publice, instanțele judecătorești și Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității.

Considerăm că lista este incompletă, deoarece au fost omise așa o instituție importantă cum este Avocatul Poporului, totodată a fost neglijat și rolul societății civile, care în ultima perioadă de timp este în creștere.

Pentru eliminarea faptelor de discriminare, legiuitorul a propus instituirea următoarelor măsuri:

a) Adoptarea de măsuri pozitive de protecție a persoanelor aflate în condiții dezavantajoase;

b) Mediarea cazurilor de discriminare;

c) Sancționarea comportamentului discriminatoriu;

d) Repararea prejudiciului material și moral cauzat ca urmare a faptelor de sancționare.

Formularea acestei liste de modalități de eliminare a discriminării ridică numeroase semne de întrebare. În opinia noastră, există o multitudine de modalități de combatere a fenomenului discriminării care pot fi aplicate în diferite cazuri concrete, ca exemplu servind măsurile de informare a opiniei publice prin sursele mass-mediei etc.

De asemenea, Legea cu privire la asigurarea egalității prevede și răspunderea pentru fapte de discriminare, indicând toate cele patru forme: disciplinară, contravențională, civilă și penală. Modul în care urmează să fie angajată răspunderea pentru faptele concrete se reglementează de legile speciale.

Odată cu adoptarea Legii cu privire la asigurarea egalității și a Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, putem spune că legiuitorul autohton și-a îndeplinit misiunea și a asigurat cadrul normativ în ceea ce privește eliminarea fenomenului discriminării persoanelor cu dizabilități. Totuși, cu regret, cadrul normativ național este puțin funcțional, reducând din eficiența acestor reglementări.

Recenzent:

Ștefan BELECCIU,
conf. univ., dr. în drept

Referințe bibliografice

1. Cârnaț T. Drept constituțional. Chișinău: Print-Caro, 2010, p. 513.
2. Guceac I. Constituția la răscruce de milenii. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 416.
3. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Moni-

torul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 18.08.1994. http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

4. Cârnaț T. Nondiscriminarea în condițiile constituționalismului contemporan din Republica Moldova. Chișinău: Pontos, 2008, p. 388.

5. Negru B. ș.a. Constituția Republicii Moldova (comentariu). Chișinău: ARC, 2012, p. 576.

6. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 21 din 19.04.2001 privind controlul constituționalității art. 30 alin. (5) din Legea serviciului public, nr. 443-XIII din 04 mai 1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 49-50/19 din 03.05.2001. http://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_2001/h_21.pdf

7. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 37 din 05.07.2001 pentru controlul constituționalității art. 43 din Legea bugetului pe anul 2001, nr. 1392-XIV din 30 noiembrie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 81 din 20.07.2001. <http://lex.justice.md/md/291707/>

8. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 9 din 30.03.2004 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale art. I pct. 22 și art. II-V din Legea serviciului public, nr. 358-XV din 31 iulie 2003 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 61-63 din 16.04.2004. http://lex.justice.md/document_rom.php?id=553CBDC8:FC0B3ABB

9. Dicționar explicativ. <http://dexonline.ro/definitie/handicapat>

10. Legea Republicii Moldova privind protecția socială a invalizilor, nr. 821 din 24.12.1991. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 8 din 24.12.1991. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312881>

11. Legea Republicii Moldova privind pensiile de asigurări sociale de stat, nr. 156 din 14.10.1998. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 111-113 din 17.12.1998. http://lex.justice.md/document_rom.php?id=859FE1B9:69EC6998

12. Legea Republicii Moldova privind alocațiile sociale de stat pentru

unele categorii de cetățeni, nr. 499 din 14.07.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 106-108 din 30.09.1999. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311676>

13. Legea Republicii Moldova cu privire la protecția socială specială a unor categorii de populație, nr. 933 din 14.04.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 70-72 din 22.06.1999. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311748>

14. Legea Republicii Moldova cu privire la protecția socială specială a unor categorii de populație, nr. 547 din 25.12.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 42-44 din 12.03.2004. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=312847&lang=1>

15. Legea Republicii Moldova cu privire la protecția socială suplimentară a unor categorii de populație, nr. 121 din 03.05.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 51 din 08.05.2001. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312744>

16. Legea Republicii Moldova cu privire la ajutorul social, nr. 133 din 13.06.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 625 din 30.09.2008. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=329197&lang=1>

17. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului social, nr. 1167 din 16.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 189 din 21.10.2008. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=333589&lang=1>

18. Legea Republicii Moldova privind cantinele de ajutor social, nr. 81 din 28.02.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 67-69 din 11.04.2003. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312879>

19. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului-tip cu privire la funcționarea cantinelor de ajutor social, nr. 1246 din 16.10.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 218-220 din 24.10.2003. <http://lex.justice.md/>

[index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=298392](http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=298392)

20. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului-tip privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Locuință protejată” și a standardelor minime de calitate, nr. 711 din 09.08.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 148-149 din 17.08.2010. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=335694>

21. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului-tip privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Casă comunitară”, nr. 936 din 08.10.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 202-205 din 15.10.2010. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=336340>

22. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală” și a standardelor minime de calitate, nr. 314 din 23.05.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-108 din 01.06.2012 (în vigoare din 01.01.2013). <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=343395>

23. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Echipă mobilă” și a standardelor minime de calitate, nr. 722 din 22.09.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 160-163 din 30.09.2011. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=340345>

24. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Respiro”, nr. 413 din 14.06.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 126-129 din 22.06.2012. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=343701>

25. Legea Republicii Moldova pentru aprobarea Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013), nr. 169 din 09.07.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 200-201 din 12.10.2010.

<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312879>

26. Consiliul Național pentru Participare. A intrat în vigoare Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. 03.08.2012. <http://www.cnp.md/en/working-groups/social-health-and-education/news/item/1232-incluziunea-persoane-dizabilitati>

27. Legea Republicii Moldova privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60 din 30.03.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 155-159 din 27.07.2012. <http://lex.justice.md/md/344149/>

28. Legea Republicii Moldova cu privire la asigurarea egalității, nr. 121 din 25.05.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 103 din 29.05.2012.

29. Grîu L. Contribuții la Parteneriatul pentru Dezvoltare dintre România și Republica Moldova. Un partener pentru nediscriminare. file:///C:/Users/User/Downloads/2016156_md_lina_grau_stud.pdf